

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Bree, J.T.L.M. van

Citation

Bree, J. T. L. M. van. (2015, June 24). *De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957*. Uitgeverij Conserve, Schoorl. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33647>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33647> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Bree, Han van

Title: De geest van het Oude Loo. Juliana en haar vriendenkring 1947-1957

Issue Date: 2015-06-24

De uitnodigingen: als van omhoog beschikt

Al het geruzie en gedoe in de eerste twee jaar hadden een heleboel duidelijkheid gebracht en dat kwam de conferenties de volgende jaren ten goede. De organisatie was min of meer helder: Kaiser was de trekker, Hofmans gaf haar zegen en de rest van de voorbereiders en andere betrokkenen verrichtten hand- en spandiensten. Juliana leek volop te genieten van de door haar geïnitieerde bijeenkomsten en was vrijwel altijd aanwezig.

Ook de vorm waarin de conferenties werden gegoten, was vast komen te staan. In principe werden er voortaan drie per jaar gehouden: een in januari/februari, een in mei en een in augustus/september. Telkens zouden vijf sprekers worden uitgenodigd, van wie er twee op vrijdag, twee op zaterdag en een op zondag het woord zouden voeren. Idealiter kwamen de vijf inleiders uit verschillende landen en spraken ze verschillende talen, zodat op iedere conferentie naast de voertaal Engels, ook Duits en Frans aan bod kwamen. Het was bovendien de bedoeling om ook tenminste één Nederlandse spreker te hebben.

De voorbereiders: geen vriendenclub

Dat de storende elementen, zoals Van Dijk en Stellwag, uit de organisatie verdwenen waren, betekende niet dat het onderling allemaal koek en ei was. Tussen de naaste betrokkenen bestonden soms hechte banden, maar als geheel was het niet een hechte vriendengroep. Frans Mijnsen en Bep Pierson konden het goed vinden met Kaiser, maar die rekende hen niet tot zijn vrienden. Daar leek een principiële stellingname aan ten grondslag te liggen. Kaiser wilde coûte que coûte voorkomen dat de voorbereiders als een klik, als een sekte werden gezien.

Dat bleek bijvoorbeeld toen professor J.N. van der Ley, een van de sprekers op de derde conferentie, de voorbereiders in 1953 uitnodigde voor een samenzijn in de ruime tuin van zijn woning in Blaricum. Kaiser reageerde daar afhoudend op. Hij liet de theosoof weten dat ‘de Piersons, Mijnsens en Heeckerens met genoegen zullen willen komen praten, hoewel (vermoed ik) liever niet “en bloc”. Juist omdat wij geen “vrienden” zijn in den zin van sympathiserend in belangengemeenschap, maar stuk voor stuk tot elkaar gebracht zijn tot de vrije samenwerking, waarin de een zich slechts via den Meester met den ander verbonden weet’.¹

De vier overgebleven voorbereiders: Frans Mijnsen, Adolphine van Heeckeren, Bep Pierson en Wim Kaiser.

Een paar jaar later liet hij zich in soortgelijke bewoordingen uit in een brief waarin hij de gang van zaken voorafgaand aan de conferenties uit de doeken deed. 'Een en ander is vooral uitvoerbaar, omdat ook de vier voorbereiders geen "vrinden" zijn in de gebruikelijke betekenis van het woord, doch totaal verschillende mensen met heel verschillende gegevens, die in vrije, losse samenwerking deze bijeenkomsten mogelijk maken'.²

De voorbereiders als kameraden van Christus en niet als een hechte vriendenclub. De argwaan was overigens wel begrijpelijk, gezien de verdachtmakingen aan het adres van de betrokkenen en met name Kaiser. Volgens hem werden die 'steeds krasser, zo kras, dat ik blij ben dat mijn onkreukbare ouders het niet meer hebben hoeven beleven. Mensen die mij niet kennen, maar zelfs nooit hebben ontmoet, zaaien ijverig de laster dat ik een soort Raspoetin ben, en Mej. Hofmans moet dan wel de duivel zelf zijn. Ik ben er zo van overtuigd, dat dit iets is, waartegen men zich niet verweren kàn, en dat het precies is datgene waarvoor Jezus zijn volgelingen heeft gewaarschuwd als onvermijdelijk, dat ik het maar gebeuren laat'.³

Zoals gezegd kon Kaiser fel tekeergaan als de zaken niet liepen zoals hij dat wenste.⁴ Het was geen kwade wil. Kaiser zag ook zelf wel in dat hij niet de makkelijkste was om mee te werken. Na al het gedoe in de aanloop naar de conferentie van juli 1952 kwam hij met een soort van mea culpa. Terugkijkend liet hij Frans Mijnsen weten: 'Toen sprong me tegemoet het vreselijke "ijveren" dat ik tegen jullie heb gedaan; en hoe goed dat ook moge zijn voor het werk, het moet voor jullie vaak onprettig of zelfs onuitstaanbaar zijn'.⁵

Niet zijn eigen belang stond voorop, maar dat van de conferenties en daarmee van Gods plan in bredere zin.

Hoe dan ook, Frans Mijnsen koesterde warme gevoelens voor Kaiser. Zij gingen ook samen op reis, onder meer naar Parijs in maart 1955.⁶ Toch leken ze niet op voet van gelijkheid met elkaar om te gaan. Mijnsen keek tegen Kaiser op. Zo legde hij zijn openings- en slotwoorden aan Kaiser voor, die daar dan welwillend kritisch op reageerde. Mijnsen zou bijvoorbeeld de bijeenkomst van mei 1955 afsluiten en worstelde met de tekst. Kaiser vond de opzet prima, maar stelde nog wel een paar kleine aanpassingen voor, die door Mijnsen werden overgenomen.⁷

Op haar beurt rekende Bep Pierson Kaiser niet tot haar vriendenkring. Ze had bovendien veel op hem aan te merken, maar had ‘*ondanks* zijn persoon grote bewondering voor zijn geestelijk werk’.⁸ En daarin vonden ze elkaar. Terwijl Kaiser welwillend stond tegenover Frans Mijnsen en Bep Pierson, liet hij zich soms weinig vlelend uit over Walraven en Rita van Heeckeren. Hij noemde hun gedrag op conferenties ‘vaak ongunstig beïnvloedend’. Hij beschuldigde haar van ‘zelotisme’ en hem van ‘landjonker’s spleen’.⁹ Ook Adolphine van Heeckeren voldeed vaak niet aan de strenge maatstaven die Kaiser zichzelf en anderen oplegde.

Andersom zagen de voorbereiders met leedwezen dat Kaiser door zijn optreden weerstand opriep. Zo zou Bep Pierson er ‘een lief ding voor geven als hij een ander temperament of ook maar een beetje liefde voor zijn medemensen had. Maar hij weet en voelt dat wij dikwijls op een niveau inzetten dat eigenlijk niets te maken heeft met ’t Oude Loo en dat ergert hem!’¹⁰

Bestond er tussen Kaiser en sommige voorbereiders de nodige frictie, geheel anders was zijn relatie met Greet Hofmans. Haar positie stond buiten iedere discussie. Zij werd door iedereen op handen gedragen – ook door Kaiser. Voorafgaande aan de conferenties waren haar doorgevingen cruciaal. Op het Oude Loo zelf speelde Hofmans een minder prominente rol. Bovendien ontbrak ze op zeker drie conferenties. In de zomer van 1952 was doorgeefster met de Zaanse familie Oosterveld op vakantie in Frankrijk.¹¹ Eind 1953, begin 1954 bezocht Hofmans voor langere tijd de Shell-kolonie in Venezuela, waardoor ze de zesde Oude Loo-conferentie aan zich voorbij moest laten gaan.¹² Ook in januari 1956 was ze er niet bij in Apeldoorn. Zij verbleef in Grindelwald. Vanuit het Zwitserse wintersportoord stuurde ze op de openingsdag van het Oude Loo een telegram met de tekst: ‘gezegende conferentie gewenscht van greet’.¹³ Kaiser miste haar aanwezigheid op die conferentie zeer, maar beseftte dat zij een andere taak te vervullen had.¹⁴

Kaiser en Hofmans vormden een onafscheidelijk span en waren zeer op elkaar betrokken. Maar dat betekende niet dat ze elkaar ook altijd begrepen. Soms waren de doorgevingen ook voor Kaiser een raadsel en kon hij Hofmans’ ‘ingewikkelde gedachtegangen’ niet volgen.¹⁵ Maar meestal verstonden de twee belangrijkste personen in de organisatie van de Oude Loo-conferenties elkaar uitstekend.

Walraven en Rita van Heeckeren op het Oude Loo. Kaiser liet zich soms weinig positief uit over hen.

Zoektocht naar sprekers

De belangrijkste taak van de voorbereiders was een antwoord te geven op de vraag wie er op de conferenties moesten komen spreken en wie er mochten komen luisteren. Al direct nadat het plan voor de conferenties op tafel lag, waren lijsten opgesteld met namen van potentiële inleiders.¹⁶ Bovenaan het verlanglijstje van de voorbereiders stonden niet de minsten: natuurkundige Albert Einstein, filantroop Albert Schweitzer, psychiater Carl Gustav Jung, theoloog Martin Niemöller, filosoof Martin Buber, 'geestelijk wereldleider' Jiddu Krishnamurti, pedagoge Maria Montessori, schrijvers Aldous Huxley, Neville Shute en Ortega y Gasset en historicus Arnold Toynbee. Tot mogelijke Nederlandse sprekers hoorden onderwijsvernieuwer Kees Boeke, diplomaat Herman van Roijen, Wilhelmina's particulier secretaris Thijs Booy, politiemans François van 't Sant, godsdienstwetenschapper Hendrik Kraemer en 'rode' dominee Willem Banning. De lijst was voor discussie vatbaar want bij de naam Van Roijen, wellicht aangedragen door Wilhelmina of Juliana, staat in het handschrift van Kaiser: 'Willen wij niet'.¹⁷

Al snel werd duidelijk dat vrijwel geen van de gewenste sprekers op de uitnodiging inging en dat er dus naar alternatieven moest worden gezocht. Daarbij vroegen de voorbereiders aan sprekers die wél naar het Oude Loo kwamen om tips. Erik Palmstierna raadde Friedrich Heiler en Phirozshah Mehta aan. Op zijn beurt zette Mehta, die bevriend was met een andere inleider, prof. C.J. Bleeker, de voorbereiders op het spoor van Juan Mascaró.¹⁸ Bleeker gaf de na-

men van een aantal Zweden door, onder meer van prof. dr. E. Ehnmark.¹⁹ Een andere bekende van Bleeker, Annemarie Schimmel, wees de organisatoren op de Russische professor L.A. Zander, enzovoort.

Ook toehoorders gaven gevraagd of ongevraagd namen door van potentiële inleiders. Zo ontving Bob Pierson van J.W.R. Thompson, werkzaam bij Unesco in Parijs en te gast op de allereerste conferentie, een lijst met negentien namen.²⁰ Van hen zou alleen prof. Willi Hartner spreken. De rest was ‘te oud’, ‘kan niet’, ‘verhinderd’, ‘bedankte’ of ‘zei ja, deed nee’.²¹ Een andere gast, J.W. Purnell, droeg Don Salvador de Madariaga voor, evenals journalist en radiomaker Tom Hopkinson en diens echtgenote (een psychoanalytica).²² Die ontvingen een uitnodiging – iets waar Kaiser achteraf weinig gelukkig mee zou zijn, zoals nog zal blijken. Ondanks de hooggespannen verwachtingen was het wat sprekers betreft dus toch vooral een kwestie van pakken wat je pakken kon.

Met degenen die hadden toegezegd een inleiding te houden, werd in de maanden en weken voorafgaand aan de conferenties vaak uitgebreid gecorrespondeerd. Daarbij speelde Kaiser – uiteraard – een centrale rol. Hij benadrukte voortdurend dat de bijeenkomsten geen wetenschappelijk of theologisch karakter hadden, maar dat er sprake was van een ‘mens-ontmoeting’ en wel ‘in den naam van Hem die daardoor zijn aanwezigheid wel zal doen blijken’.²³ De voordrachten dienden uniek te zijn en uitsluitend voor het Oude Loo bestemd.

Er mocht dus geen gebruik worden gemaakt van teksten die al eerder elders waren uitgesproken. Dat maakte Kaiser onder meer aan Phirozshah Mehta onverbloemd duidelijk. Hem was ter ore gekomen dat Mehta het plan had zijn inleiding op het Oude Loo te herhalen op een andere bijeenkomst. Dat kon natuurlijk niet de bedoeling zijn. Op het Oude Loo werd van de sprekers verwacht ‘a unique testimony, namely that which they are prompted to testify then and there. If it is a lecture which can be repeated elsewhere, it cannot be that which alone really serves the purpose of The Old Loo’.²⁴ Tot opluchting van Kaiser liet Mehta daarop weten zijn Oude Loo-speech nergens anders ten gehore te zullen brengen.²⁵

Taal van de inleidingen

Terwijl de voertaal van de conferenties Engels was, dienden de (unieke) inleidingen in het Engels, Duits of Frans te worden gehouden. De Nederlandse sprekers mochten dus niet in de eigen taal spreken. Niet iedere inleider hield zich aan dit voorschrift. Zo had dominee G. Gijmink zich op de eerste conferentie de woede van Kaiser op de hals gehaald door toch het Nederlands te gebruiken.²⁶

Overigens was de voertaal nog wel punt van discussie. Zo meende een van de toehoorders dat het verstandig zou zijn om het af te wisselen: op de ene bijeenkomst het Nederlands te bezigen en op de volgende het Engels. ‘Door zulk een Nederlands “congres” bereikt U veel meer personen hier te lande, en door

een waarlijk internationaal “congres” veel meer buitenlanders.²⁷ Kaiser liet weten dat het ‘taal-bezwaar’ zijn volle aandacht had en dat hij daarover met de andere voorbereiders in overleg zou treden.²⁸ Nergens blijkt dat zo’n overleg er ook is geweest. De voertaal was en bleef dus gewoon Engels.

Volgens Kaiser was het vooral voor de buitenlandse toehoorders van belang dat zij de voordrachten konden verstaan. Zij waren weliswaar in de minderheid, maar hadden wel veel kosten moeten maken en moeite moeten doen om naar Apeldoorn te komen en daar mocht dan wel wat tegenover staan. Soms werden om die reden de inleidingen zelfs in een andere taal overgedaan. Om de toehoorders (ook de Nederlanders onder hen) die moeite hadden met Duits tegemoet te komen, herhaalden Alphonse Maeder en Karlfried graaf von Dürckheim op de vierde conferentie hun Duitse toespraken in het Frans. Voor deze bijeenkomst van mei 1953 hadden de voorbereiders geen Franstalige spreker weten te strikken.

Dat zoveel mogelijk alle drie de moderne talen gebezigd moesten worden, zorgde voor extra problemen bij de voorbereiding. Als een spreker dreigde uit te vallen, moest ter vervanging liefst iemand uit hetzelfde taalgebied worden gevonden. Voor alle zekerheid werden soms sprekers achter de hand gehouden. Bij de negende bijeenkomst bijvoorbeeld was het lange tijd onzeker of W. Tudor Pole wel zou kunnen komen. Hij was naar eigen zeggen ‘seriously unwell for over a month’²⁹ en wachtte op toestemming van zijn artsen om naar Nederland af te mogen reizen. Daarom werd Cynthia Legh gevraagd om indien nodig een voordracht te houden. Dat hoefde uiteindelijk niet, Tudor Pole kon gewoon zijn inleiding houden.

Soms kwamen inleiders die verhinderd waren, zelf met een alternatief. Zo bleek Friedrich Heiler te ziek om in mei 1954 op het Oude Loo te komen spreken. Hij had met een maagbloeding in het ziekenhuis gelegen en was vervolgens getroffen door hepatitis.³⁰ Om geen gat in het programma te slaan, stelde hij zijn jonge collega Annemarie Schimmel voor. Zij bleek een gewaardeerde gast te zijn, onderhield naderhand blijvend schriftelijk contact met de voorbereiders en zou de conferentie ook nog een keer als toehoorder bijwonen.

Een jaar later moest Tom Hopkinson zich afmelden. Er waren in Groot-Brittannië op 26 mei 1955 vervroegde verkiezingen en de journalist van de *News Chronicle* kon daardoor onmogelijk het weekend voor de stembusstrijd afwezig zijn op de redactie. Hij liet weten dat zijn jongere broer Stephan hem zou kunnen vervangen.³¹ In zijn reactie op deze suggestie – die in dank werd aanvaard – gaf Kaiser een inkijkje in het uitnodigingsbeleid. Daaruit blijkt dat niet alleen de diversiteit aan talen, maar ook aan achtergronden van de sprekers een rol speelde. ‘The variety of nationalities, professions etc. is essential, and we always try to find a set of 5 speakers, who because of their antecedents *seem* incompatible. This has proved a very successful manner of ensuring a lively and fruitful “rencontre”, both for the speakers and for the audience.’³² Tom Hopkinson zou een jaar later alsnog op de Oude Loo-conferentie spreken.

Voorwaarden voor deelnemers

Net als bij de sprekers gebeurde het uitnodigen van toehoorders vrij ad hoc. Er waren echter wel een paar heldere uitgangspunten. Voor een uitnodiging kwamen alleen diegenen in aanmerking van wie mocht worden verwacht dat ze positief stonden tegenover de doelstellingen van de Oude Loo-conferenties. Ze mochten de bijeenkomsten dus niet gebruiken om ‘propaganda’ te maken voor de eigen stroming, want dan hadden ze de essentie niet begrepen. Mede daarom moest het aantal dominees beperkt blijven³³ en konden katholieken – die indertijd in C.P.M. (Carl) Romme hun politieke leider hadden – maar beter helemaal worden geweerd. Of, zoals Kaiser het uitdrukte, potentiële gasten ‘moeten de grondgedachte wel echt aanvaarden, en het moeten geen sympathisanten van Rom(m)e zijn’.³⁴

Dat de katholieken op het Oude Loo niet erg welkom waren, was weinig verrassend. In protestants Nederland bestond grote argwaan tegenover deze steeds omvangrijker wordende bevolkingsgroep. De vrees bestond dat zij – onder invloed van het gezag van Rome – het belang van hun kerk zwaarder lieten wegen dan het belang van het land. De katholieke emancipatie was sinds het einde van de negentiende eeuw weliswaar goed op gang gekomen én daarmee ook de gerichtheid op de Nederlandse samenleving, maar dat had de achterdocht tegen de katholieke zuil bepaald niet verminderd.³⁵ Wat voor de kring van het Oude Loo zwaar meewoog was dat zij katholieken zagen als klakkeloze volgers van het Vaticaan, die niet geacht werden zelf na te denken

Het Oude Loo vanuit de lucht.

over geloofszaken. Bovendien verloor de katholieke kerk zich in de ogen van Kaiser en co in doorgeschooten vormgeving wat liturgie en sacramenten betrof.

Geen slaafse katholieken dus, maar ook geen te jonge genodigden. De deelnemers aan de Oude Loo-conferenties moesten over een zekere rijpheid beschikken. 'Als richtsnoer moge dienen, dat Jeugd niet aanwezig zal mogen zijn, daar zij niet de gerijpte bodem kunnen zijn.'³⁶ En dat betekende in de jaren vijftig dat je de leeftijd van dertig jaar toch al een flink stuk gepasseerd diende te zijn. Jongeren hadden immers 'gewoonlijk nog te weinig inzicht en ervaring'.³⁷

Ook genodigden zelf aarzelden soms omdat zij 'het gevoel hadden, voor een dergelijke bijeenkomst eigenlijk nog niet rijp genoeg te zijn', zoals A. Meyes uit Wassenaar schreef.³⁸ Hij en zijn echtgenote waren weliswaar zeer vereerd met de uitnodiging voor de Oude Loo-conferentie van juli 1952, maar twijfelden gezien hun leeftijd (achter in de twintig). Na een gesprek met het bevriende echtpaar Koos en Beep de Vries besloten ze toch te gaan.

In principe waren de uitnodigingen uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. Het was dus niet de bedoeling dat echtgenoten/echtgenotes mee kwamen. Aanvankelijk was men daar nog vrij strikt in. Nadat de Dordtse psychiater en quaker E.E. Meursing had gevraagd of zijn echtgenote ook een uitnodiging mocht ontvangen, liet Kaiser weten 'dat wij inderdaad in het algemeen geen echtparen inviteren, omdat de uitnodiging steeds gebaseerd is op een indicatie welke de uitnodiging rechtvaardigt. Men zou de samenstelling van het gezelschap zeer tekort doen door steeds de helft uitsluitend op grond van het huwelijk te inviteren. Waar echter wordt verzocht de echtgenoot(e) ook te willen vragen op grond van gedeeld geestelijk leven, en niet omdat het nu eenmaal gezelliger is met z'n tweeën te gaan, zijn wij de deelnemers zoveel mogelijk ter wille. Wij hebben derhalve het genoegen hiermede te bevestigen, dat U de uitnodiging thans kunt beschouwen als tot U beiden gericht'.³⁹ Een dergelijke soepelheid werd vervolgens eerder regel dan uitzondering. Anders lag het als de uitnodiging gold voor een vertegenwoordiger van een de vele geestelijke stromingen. Dan werd steeds nadrukkelijk gesteld dat de partners niet waren uitgenodigd.

Nog een ander belangrijk punt was de diversiteit van de gasten. De voorbereiders wilden nadrukkelijk niet alleen maar rijkelui en renteniers uitnodigen, maar hoopten op gasten met 'sterk verschillende welvaartsposities'.⁴⁰ Tijdens de eerste conferenties konden invaliden, bejaarden en minder draagkrachtige gasten gratis op Paleis Het Loo overnachten. Toen die optie verviel, bleek Frans Mijnsen bereid de hotelkosten te betalen voor degenen die anders verstek zouden moeten laten gaan. Daartoe behoorden het echtpaar Willink uit Den Haag en hun dochter Angélique. Kaiser schreef hen nadrukkelijk dat ze deze financiële tegemoetkoming moesten accepteren 'als van omhoog beschikt'.⁴¹ Toch behoorden de meeste conferentiegangers wel dege-lijk tot de hogere lagen van de bevolking.

Toehoorders mochten in principe slechts één conferentie bijwonen. Het was immers de bedoeling om het gedachtegoed van het Oude Loo over zoveel mogelijk mensen te verspreiden. Kaiser was daar vrij uitgesproken over. Dat blijkt onder meer uit een brief aan Jan Willink, die een aantal mogelijke gasten had doorgegeven en bovendien had aangegeven dat Koos en Beep de Vries uit Wassenaar wel een tweede uitnodiging verdienden vanwege hun perfecte beheersing van het Engels en het enorme netwerk waarover ze beschikten.⁴² Kaiser reageerde zoals gebruikelijk vrijwel per kerende post. ‘Wel bedankt voor je brief en opgave van namen. Ik zal ze in behandeling nemen; het is nodig dat de aanbevolenen er niet van weten. Het geval “de Vries” vind ik erg fideel van je. Een tweede keer uitnodigen doen we eigenlijk niet; ik voel er wel voor deze mensen weer uit te nodigen, maar we hebben tot nog toe alleen geheel aparte en op zichzelf staanden een tweede keer gevraagd.’⁴³ Het schrijven maakt duidelijk dat gasten niet mochten weten via wie ze waren uitgenodigd! Dit was wellicht bedoeld om te voorkomen dat er moeilijkheden zouden ontstaan als het verzoek tot uitnodiging niet werd gehonoreerd. De regel dat de gasten slechts één keer naar het Oude Loo mochten komen, werd gaandeweg steeds minder strikt gehanteerd. Een aantal gasten zou, zoals verderop nog duidelijk zal worden, meerdere keren te gast zijn in Apeldoorn en sommigen zelfs zo vaak dat ze tot de habitués gingen behoren.

Met de genoemde criteria in het achterhoofd (juiste ingesteldheid, juiste rijpheid, enzovoort) werd ‘iedereen’ gevraagd namen te noemen. In de archieven zitten dan ook diverse lijsten en brieven met voorstellen voor kandidaten. Uiteraard droegen de voorbereiders zelf de meeste namen aan. Kaiser kwam bijvoorbeeld met de echtparen Willink en Kars-Sligting op de proppen, evenals met enkele mensen die hij kende uit Hattem. Greet Hofmans had onder meer het echtpaar Bierschenk uit Amsterdam op de gastenlijst gezet, via wie ze tijdens de oorlog in contact was gekomen met Wim Kaiser.

Bep Pierson had op haar lijstje de namen staan van mejuffrouw C.C. Voûte, mevrouw H.M. Umbgrove-Bauduin en de als ‘zoon van den Stichter der Soefi Beweging’ omschreven Vilayat Inayat Khan. Via haar echtgenoot Bob werden ook veel mensen aangedragen die direct of indirect in de bankwereld werkzaam waren (zoals Tj. Greidanus, Doude van Troostwijk en H.C.F.X. Doudart de la Grée), alsmede enkele (aangetrouwde) familieleden, onder wie Mario Montessori. Frans Mijnsen kwam met een uitgebreide lijst waarop niet toevallig een aantal namen stond uit zijn eigen verzekeringswezen, zoals de reeds gememoreerde Chr. Matthes uit Bussum, C. Everaars uit Rotterdam en A. v.d. Zijl uit Alkmaar. Verder noemde hij onder meer nog de Haagse baronesse J. Taets van Amerongen-Jorissen en piloot/schrijver Adriaan Viruly uit Amsterdam.⁴⁴

Ook koningin Juliana, prinses Wilhelmina en zelfs prins Bernhard droegen namen aan. Dankzij Juliana uitgenodigde gasten waren onder meer Eleanor Roosevelt, minister van Buitenlandse Zaken Johan Willem Beyen, *dame du palais* Adolphine Repelaer van Driel-van der Willigen, hofdame en vriendin

Catharina Elisabeth Boudewina 'Binebeth' Röell, studievriendin en secretaris van het Koningin Juliana Fonds Martina Tjeenk Willink, particulier secretaresse Nelly Smitt-Avis, directeur van het Kabinet der Koningin Marie Anne Tellegen en Sophie Ramondt, de directrice van het Incrementum, de school waarop de prinsessen zaten. Ook ging er een uitnodiging naar Rina Marsman-Barendregt, de weduwe van de dichter Hendrik Marsman en schrijfster van de in 1948 verschenen boeken *Haar werk ging door* over prinses Juliana tijdens de Tweede Wereldoorlog en *Vier koningskinderen* over de dochters van Juliana. Zij zouden allen een keer naar het Oude Loo komen. En niet altijd tot genoegen van Kaiser.

Op het lijstje van Wilhelmina stonden onder meer de professoren Banning en Berkelbach van de Sprenkel en de dominees Kist, Pop, Bolkestein en Hebly, alsmede haar particulier secretaris Thijs Booy en Gertrud Kurz.⁴⁵ Van hen ging alleen de laatstgenoemde op de uitnodiging in. Ook prins Bernhard gaf via zijn secretaris De Graaff 'spontaan' namen door van mensen die uitgenodigd konden worden, maar nergens is na te gaan wie dat waren en of diegenen ook naar Apeldoorn gekomen zijn. De prins zou de conferenties zelf nooit bijwonen, maar nog wel de gastenlijst van die tweede bijeenkomst ontvangen.⁴⁶ Na november 1951 zijn er geen sporen meer van correspondentie tussen de voorbereiders en (de secretaris van) de prins.

Theosofen en quakers

Naast de direct betrokkenen kregen ook gewaardeerde gasten de vraag voorgelegd of zij namen konden noemen.⁴⁷ En dat gebeurde ook. Professor E.L. Selleger stelde onder meer zijn oudste zoon voor, met als aanbeveling dat die meerdere sterkampen had bijgewoond en daar nauw contact met mensen als Krishnamurti had gehad. Bovendien kon Selleger jr., 'als jongere (43 jaar)', ook contacten uit eigen kring aandragen. De theosoof Selleger noemde verder mensen uit eigen kring, zoals de directeur van de linnenfabriek E.J.F. van Dissel & Zonen uit Eindhoven. Deze J.E. van Dissel was 'een prominent persoon in de Theosofische Vereeniging als Algemeene Secretaris van de Europese Federatie en daardoor zeer internationaal ingesteld [...]'. Mevrouw van Dissel is eveneens op geestelijk gebied zeer ruim en actief.⁴⁸ Op zijn beurt zou Van Dissel een aantal sprekers en gasten uit eigen (Eindhovense) kennissenkring aandragen. Selleger noemde nog veel meer namen, voornamelijk uit theosofische hoek. Ook de Haagse uitgever Carolus Verhulst stond op zijn lijst.

Theosofen meenden dat in iedere religie een deel van de goddelijke waarheid vervat zat en dat iedere gelovige de plicht had om daar via studie, inzicht en intuïtie naar op zoek te gaan. De theosofie kende geen leerstellingen of dogma's, al speelden begrippen als reïncarnatie en karma wel een belangrijke rol. Maar het ging toch vooral om de individuele zoektocht naar de goddelijke bron. Dat concept sloot naadloos aan bij de uitgangspunten van het Oude Loo, dus was het niet vreemd dat theosofen ruim vertegenwoordigd waren op de deelnemerslijsten van het Oude Loo. Dat gold evenzeer voor quakers.

Ook dat was logisch. In de opzet van de Oude Loo-conferenties zaten (bewust of onbewust) een aantal typische quakerelementen: de persoonlijke getuigenis, het belang van stilte en het zoeken naar een individueel contact met God.

De ondogmatische, sterk pacifistische geloofsgemeenschap van quakers of, zoals de officiële naam luidt, het ‘Genootschap der Vrienden’, is in feite een ‘onzichtbare’ kerk: het gebouw doet er niet toe, vast omschreven geloofsbelijdenissen worden principieel afgewezen, evenals liturgische vormen en uiterlijke sacramenten.⁴⁹ Oprichter George Fox (1624-1691) diskwalificeerde kerkelijke rituelen als ‘empty forms’, holle vormen. Quakers zoeken dan ook de onbemiddelde inspiratie en streven naar waarachtigheid en oprechtheid. De individuele religieuze of mystieke ervaring, onafhankelijk van Schrift of ritueel, staat centraal in de quakertraditie. Bovendien mag geloven niet iets vrijblijvends zijn, maar moet het tot handelen, tot een ethisch verantwoorde levenswandel aanzetten. Quakers zien zichzelf als ‘praktische christenen’, niet als ‘ontwerpers, maar als uitvoerders van een beleid, als werktuigen in Gods hand’. Op hun samenkomsten of meetings ligt de eigenlijke leiding eveneens in Gods hand!

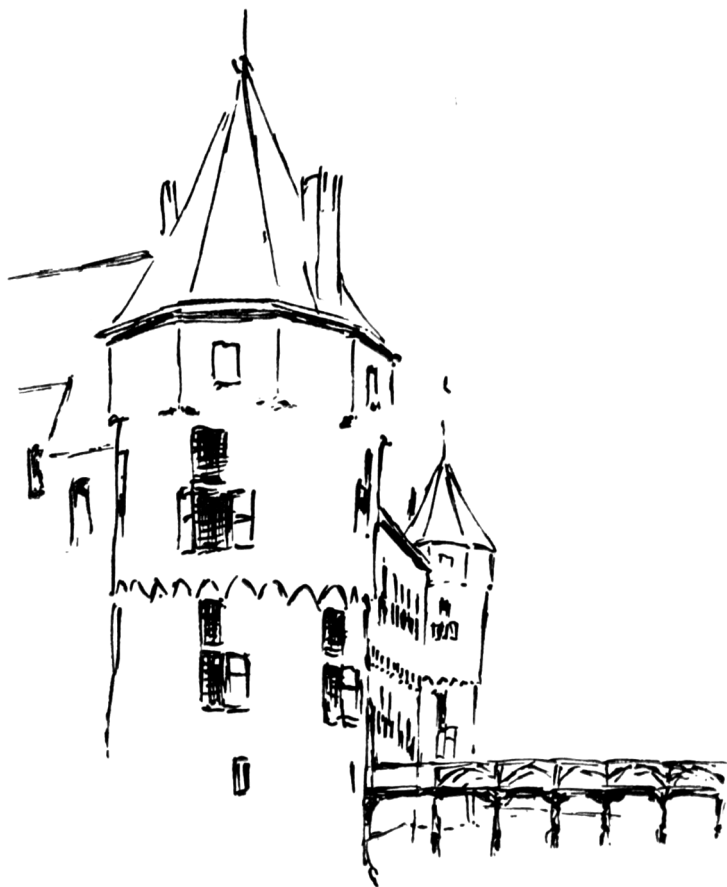
Het centrale uitgangspunt voor ‘vrienden’, zoals quakers elkaar noemen: waar mensen volgens de principes van gerechtigheid en vrede met elkaar omgaan, zal het Vredesrijk zich manifesteren.⁵⁰ Essentieel daarbij is te weten of iets een van God gegeven opdracht is of niet. En Gods opdracht is belangrijker dan de wetten van een staat, zodat burgerlijke ongehoorzaamheid soms een noodzakelijkheid is.⁵¹

Verwant aan het Genootschap der Vrienden was de Vereniging van Woodbrookers in Holland, ofwel de Barchembeweging. Het was quaker P.N. Ariëns Kappers uit Bergen die Kaiser – wellicht ten overvloed – op het bestaan van ‘Barchem’ attendeerde. ‘Deze beweging heeft een historische Quaker-inslag, maar desniettemin staande, evenals Het Oude Loo, een “pluriforme” religieuze achtergrond. Haar leden (ca. 700 in aantal) behoren tot verschillende protestantse kerkgenootschappen of zijn buitenkerkelijk en zij komen van tijd tot tijd in cursussen of conferenties tezamen onder het motto: “Oprecht verlangen naar God, een open oog voor de problemen die de wereld bezig houden en bereidheid, ondanks kerkelijke en politieke verschillen, naar elkaar te luisteren, voere ons tezamen”’.⁵²

Het zal niet verbazen dat Kaiser met zowel de quakers als met ‘Barchem’ de nodige verwantschap voelde. Ook bij hem en de andere voorbereiders van het Oude Loo stond een individuele overgave aan God zonder door anderen voorgeschreven regels centraal. Het was dan ook niet toevallig dat er heel wat quakers en Barchemmers terechtkwamen op de lijsten van mogelijke sprekers en deelnemers aan de Oude Loo-conferenties.

Ariëns Kappers, die zelf te gast was op de tweede conferentie in 1951, correspondeerde uitgebreid met Kaiser. Na in een brief een aantal namen van mogelijke gasten en sprekers te hebben genoemd, schrijft hij: ‘Dat deze personen Quakers zijn, verontruste U, gezien de opzet van het Ontmoetings-cen-

trum, niet. Hoezeer zij vredesstichting beogen, als consequentie van hun ondogmatisch godsgeloof, staan zij juist open voor de meningen van anderen: niemand is zonder goddelijk licht'. Het waren vooral Britse quakers die op zijn lijstje stonden, zoals Margaret Backhouse, Gerald Bailey en Paul Sturge.⁵³ In een volgende brief aan Kaiser schreef Ariëns Kappers niet nog meer namen van quakers door te geven omdat die gemeenschap dan te zeer op de voorgrond zou kunnen gaan treden.⁵⁴ Toch weerhield dat Kaiser er niet van om meer namen van quakers te vragen, onder meer aan Sturge.⁵⁵

„Het Oude Loo”

HOLLAND

Uitnodigingsbrochure voor de Oude Loo-conferentie van 1953.

Tot de quakers die op het Oude Loo een inleiding hielden, behoorden de Nederlandse theologe en psychologe Dina van Dalfsen; de zichzelf 'onvoorwaardelijke pacifiste' noemende West-Duitse Henriette Jordan en de vermaarde Britse kristalloge Kathleen Lonsdale. In juli 1951 was Lonsdale met een aantal andere quakers naar Moskou gereisd voor een goodwilltour. De quakers wilden in het heetst van de Koude Oorlog het wederzijdse wantrouwen verminderen tussen de volkeren aan beide zijden van het IJzeren Gordijn. Een aantal jaren later was pacifiste Lonsdale ook nauw betrokken bij de oprichting van de Pugwash Conference, een organisatie van wetenschappers die oplossingen zochten voor de bedreigingen van de wereldvrede.

Lonsdale was aangedragen door quaker Grigor McClelland, inleider op de conferentie van januari 1956.⁵⁶ Twee jaar eerder had ook een andere 'Friend' gesproken op het Oude Loo, de door Ariëns Kappers aanbevolen Gerald Bailey. Hij was jarenlang directeur geweest van het National Peace Council of Great Britain (een in 1908 opgerichte organisatie waarin allerlei vredesverenigingen, religieuze en sociale organisaties en vakbonden samenwerkten voor vrede en gerechtigheid) en had samen met Lonsdale in de delegatie van quakers gezeten die in 1951 naar Moskou was gereisd. Aan het einde van die reis had Bailey zich positief uitgelaten over de Russen: 'Wij vertrekken met hernieuwde vastbeslotenheid om te werken voor de verspreiding van de geest van liefde en vriendschap tussen alle volkeren, die de essentie van de vrede is'.⁵⁷

Vier jaar later zou Bailey opnieuw een vredesmissie naar een communistisch land ondernemen. In oktober 1955 bracht hij met vijf andere quakers, onder wie Grigor McClelland, een bezoek aan China. Twee jaar later reisde hij naar het communistische Polen, waar hij met een quakermis­sie de relaties tussen het Britse en het Poolse volk wenste te verbeteren. Het waren dergelijke pacifistische deelnemers die het Oude Loo in de ogen van communistenvreters als Goedhart verdacht maakten.

Uitnodigingen voor binnenlandse organisaties

Voortdurend probeerden Kaiser en de andere voorbereiders 'te voorkomen, dat "de wereld" toch met enigen schijn van recht Het Oude Loo als secte Nr. zoveel kan veroordelen'.⁵⁸ Daarom kreeg iedereen in principe maar één keer een uitnodiging voor de conferenties. Daarom ontbrak een vastomlijnde organisatie en waren er officieel geen organisatoren maar alleen 'vorbereiders'. Daarom werden ook vertegenwoordigers van kerken en godsdienstige en spirituele groeperingen uitgenodigd.

Dat laatste was aanvankelijk niet de bedoeling, maar werd gedaan om tegemoet te komen aan de hiervoor vermelde bezwaren die minister-president Willem Drees eind 1951 had geuit. Dus kregen vanaf de derde conferentie niet alleen individuele personen een uitnodiging, maar mocht ook een keur aan groeperingen een vertegenwoordiger naar de conferenties afvaardigen. Probleem was volgens Kaiser echter dat sommigen daarvan de deelnemerslijst misbruikten 'voor eigen propaganda, sommige zelfs reeds ter plaatse'.⁵⁹

Toch werd er mee doorgegaan. De uitnodigingslijst leest dan ook als een staalkaart van religieuze organisaties in Nederland in de jaren vijftig. Uitnodigingen werden verstuurd naar onder meer de Antroposofische Vereniging in Nederland, Barchembeweging, Bevrijd Christendom, British-Israël, de Broederschap Federatie, de Buddhistische Vriendenkring, de Christengemeenschap, Christian Science Nederland, het Genootschap der Vrienden, de Graalvereniging Montsegur, het Nederlandse Rozenkruisers Genootschap of Lectorium Rosicrucianum, het Leger des Heils, de Mazdaznan Beweging, de Open Religieuze Gemeenschap, de Oosters Apostolisch Episcopale Kerk, de Soefi Beweging Nederland, de Theosofische Vereniging en de Vrij-Katholieke Kerk.

Op het eerste gezicht wat merkwaardig, gezien de afkeer van katholieken bij de voorbereiders, lijkt de uitnodiging voor de Vrij-Katholieke Kerk. Maar deze kleine, onafhankelijke afsplitsing van de Oud-Katholieke Kerk had het pluralisme hoog in het vaandel staan en combineerde voorchristelijke en mystieke, esoterische elementen in hun gedachtegoed zoals reïncarnatie, karma en kosmische energie. Volgens de vrije katholieken hadden alle grote religies een aandeel in de zogenoemde hypothetische oerreligie.⁶⁰ Deze sterk theosofische inslag werd op het Oude Loo wel gewaardeerd. Namens de VKK bezocht bisschop A.G. Vreede de conferentie in juli 1952 en mgr. A.W. Goetmakers de bijeenkomst van augustus 1953. In februari 1957 zou de VKK-bisschop Oskar Köllerström de bijeenkomst toespreken.

Ook niet strikt religieuze organisaties kwamen voor een uitnodiging in aanmerking. Op de lijst stonden onder meer de Eerste Amsterdamse Esperanto Vereniging U.A.S.E., de Europese Federalisten Beweging, de Groep Geestelijk gerichte Vrouwen, het Humanistisch Verbond, de Internationale School voor Wijsbegeerte, de Nederlandse Anti-Tabak Stichting, de Nederlandse Bond tot Bestrijding der Vivisectie, de Nederlandse Vegetariërsbond, de Nederlandse Vereniging voor Natuurgeneeswijze, de Nederlandse Vereniging van Spiritisten, de Vereniging tot Heil des Volks en de Vereniging tot Instandhouding v.d. Internationale School voor Wijsbegeerte.

Kaiser meende dat niet al deze organisaties aangeschreven dienden te worden vanwege 'het feit, dat bij hen het vormelijke tezeer uitgangspunt en middel is'.⁶¹ Hoewel zelf vegetariër wees hij daarbij onder meer op de Nederlandse Vegetariërsbond. Niet iedereen was het met hem eens: zo zouden vegetariërs door ethische en religieuze principes worden geleid. Er bleek zelfs een interne discussie gaande te zijn om het orgaan van de vereniging om te dopen van *Vegetarische Bode* tot *Leven en laten leven* of *Verantwoord leven*.⁶² Uiteindelijk werd namens de Nederlandse Vegetariërsbond mejuffrouw H.F.G. Pothof uitgenodigd. Het is trouwens niet altijd duidelijk of de uitnodigingen bestemd waren voor de organisatie (zoals bij de Vegetariërsbond) of dat de uitgenodigde gasten op persoonlijke titel mochten komen en 'slechts' via die organisatie werden aangeschreven.

Verwante buitenlandse organisaties

Enkele buitenlandse organisaties kregen eveneens een uitnodiging zoals de Wuppertal Beweging, de Amerikaanse Fullbright Foundation, het Centre for Spiritual and Religious Studies (CSRS) en het World Congress of Faiths (WCF). De doelstellingen van het WCF lagen dicht tegen die van het Oude Loo aan. Het WCF wilde geen nieuwe overkoepelde religie stichten, maar een ontmoetingsplek zijn voor mensen van verschillende godsdienstige achtergronden. Die konden daar met elkaar in contact komen om in vrije uitwisseling van gedachten wederzijds begrip te kweken. Belangrijk was dat het zoeken naar fundamentele waarheden alle uiterlijke organisatievormen diende te overstijgen.⁶³ Een uitgangspunt dat de voorbereiders van het Oude Loo zeer aansprak. Er was ook organisatorisch een zekere verwantschap en over en weer werden sprekers uitgewisseld, zoals Erik baron Palmstierna, die net als Radhakrishnan en H.N. Spalding een van de vice-presidenten van de WCF was. Palmstierna sprak op de Oude Loo-conferentie van mei 1953. Radhakrishnan en Spalding zouden om verschillende redenen nooit naar Apeldoorn komen. Ook C.J. Bleeker, André Toledano, Annemarie Schimmel, Friedrich Heiler en Pir Vilayat Inayat Khan hielden zowel voor het WCF als op het Oude Loo inleidingen.⁶⁴

Het in 1936 opgerichte WCF, met het hoofdkantoor in Londen, hield congressen, organiseerde lezingen en verzorgde publicaties. Ook in Nederland werden weekendcongressen gehouden, onder meer van 18 tot 21 september 1953 in Bentveld bij Haarlem. Namens het WCF bezocht H.J. baron von Reitzenstein de Oude Loo-conferentie van 1952. Het WCF had ook een aparte Nederlandse afdeling die gerund werd door mevrouw H.F. Calkoen-van Thienen. Zij zou de Oude Loo-conferenties drie keer bijwonen. Vanuit Londen kwamen ook enkele prominente WCF'ers naar Apeldoorn, zoals lady Ravensdale in mei 1955 en Arthur Peacock een jaar later.

Wellicht nog dichter bij de uitgangspunten van het Oude Loo stond het Centre for Spiritual and Religious Studies. Het CSRS werd in 1954 opgericht omdat er een wereldwijde behoefte was geconstateerd aan geestelijke verdieping. Het werd daarom als nuttig ervaren alle kennis over spirituele bewegingen te bundelen, zodat er wederzijdse bevruchting kon plaatsvinden.⁶⁵ Net als het Oude Loo wilde het Centre for Spiritual and Religious Studies ruimte bieden voor vrije uitwisseling van ideeën en zeker geen nieuwe, aparte groep vormen. Er was dan ook geen sprake van lidmaatschap of enige vorm van organisatie 'beyond that necessary for the operation of its activities'.⁶⁶

Het CSRS organiseerde conferenties, symposia en lezingen. Als sprekers traden onder meer André Tolédano, Phirozshah Mehta en Erik Palmstierna op, die ook in Apeldoorn voordrachten gegeven hadden of nog zouden houden. Palmstierna had als een van de leden van het eerste uur geadviseerd om in contact te treden met de voorbereiders van het Oude Loo en hun voorbeeld na te volgen.⁶⁷ Ook Kaiser zag veel raakvlakken, al benadrukte hij wel dat iedere bijeenkomst anders was en moest zijn. Hij nam wel contact op met het

CSRS en hoopte dat het zou kunnen komen tot uitwisseling van sprekers en deelnemers. En dat gebeurde ook veelvuldig.⁶⁸

De zeef van Hofmans

Alle voorgestelde namen, zowel van sprekers als van toehoorders, werden voorgelegd aan Greet Hofmans. Zo vroeg de Groningse journalist B.T. Wildeman, die een mogelijke kandidaat wenste te introduceren, nadrukkelijk of de voorbereiders aan ‘Greet deze naam nog eerst eens [zouden] voorleggen’.⁶⁹ Hij wilde immers niet op zijn geweten hebben een onwelgevallige gast te hebben aangedragen.

Hofmans had het met de selectie niet altijd gemakkelijk omdat de namen vaak verkeerd gespeld of onduidelijk geschreven waren. Zo nam Wilhelmina het tot ergernis van Kaiser niet al te nauw met de exacte spelling. ‘Maar ’tja, die namen werden door de Prinses genoemd aan Mej. Hofmans en door haar weer doorgegeven, doch die wist natuurlijk ook niet meer dan deze al te onvolledige gegevens.’⁷⁰ Ook tijdens de doorgeving kon het nog wel eens misgaan, zoals Hofmans zelf aangaf. ‘Hoop dat het leesbaar is, daar het niet gemakkelijk was bij te houden met de doorgeving, doch alles is gecontroleerd hoor!’⁷¹ En daar ging het om. Na de controle konden de uitnodigingen de deur uit.

De voorbereiders lieten niet na te benadrukken dat de gasten dankzij de doorgevingen in feite van Hogerhand waren uitgenodigd. Dat liet Kaiser weten aan de Willinks toen hun dochter voor een tweede keer werd uitgenodigd. ‘Angélique moet werkelijk òns niet dankbaar zijn! We doen haar natuurlijk graag het genoegen, maar het is niet ònze gedachte. Het is onverwacht opgegeven in een doorgeving aan Frans Mijnssen en mij. De Karsen eveneens. Zo “bedacht” te zijn is iets, waarvan wij vroeger niet droomden, hè?’⁷² Met de ‘Karsen’ werden Kaisers Amsterdamse vrienden Cor en Leny Kars bedoeld.

Sommige mensen strooiden nogal kwistig met uitnodigingen voor het Oude Loo en Kaiser vond dat – ook na de controle door Hofmans – niet altijd even geslaagd. Hij ergerde zich hierbij speciaal aan Juliana, die iedereen die ze aardig vond vroeg om naar de conferenties te komen en er daarbij weinig of geen oog voor had of degenen (in de ogen van Kaiser) wel positief genoeg stonden tegenover de doelstelling van de bijeenkomsten. In een puntsgewijze evaluatie van de eerste conferentie schreef Kaiser bij nummer 7: ‘De lijst van Sprekers, zelfs al zijn die gesanctioneerd, is in mijn ogen een lijst van klakkeloos (door de Koningin vooral) “opgenoemde” mensen, zonder voldoende selectie, omdat ze het verder dan toch door anderen laat klaren. Er staan dus veel namen (*naar mijn gevoel*) ten onrechte op. Er staan veel namen ten onrechte *niet* op, omdat niemand weet wie eigenlijk waardevol zijn. Dit vind ik onverantwoord’.⁷³

De zeef van de BVD

Overigens was er behalve Hogerhand nog een instantie die zich met de gastenlijst bezighield. Dat was de Binnenlandse Veiligheidsdienst.⁷⁴ In verband

Greet Hofmans op het Oude Loo. Alle uitnodigingen voor de conferenties werden door haar voorgelegd aan 'Boven'.

met de aanwezigheid van koningin Juliana en de nabijheid van prinses Wilhelmina werden alle gasten vooraf door die BVD gescreend. Aanvankelijk leverde dat weinig problemen op, maar in 1953 bleken er toch 'foute' personen op de gastenlijst te staan. Een echtpaar uit Den Haag had 'circa 2 jaar gevangen gezeten wegens excessieve NSB-misdadigheid in de oorlogsjaren'.⁷⁵ Het betreffende echtpaar had inmiddels al laten weten niet te zullen komen, maar Kaiser wilde dat degene die voor de voordracht verantwoordelijk was, daar-

op werd aangesproken. Dit ‘voorbeeld van niet-verantwoord introduceren’ verdiende geen herhaling.

Aan Bep Pierson legde Kaiser nog eens uit waarom. ‘Je weet, dat ik politiek altijd een soort zielsziekte vind. Maar ik vind het erg, omdat de fascistische psychopathologie van huis uit een “revanche” is, een opstandige eigengereidheid tegen God, zo goed als het communisme. En dit geeft een mens een cachet, dat hem met een beetje onderscheidingsvermogen als “ongeschikt” signaleert voor een milieu van bezinning op God’s Leiding.’⁷⁶ Fascisten en communisten hoorden dus, net als katholieken en orthodox-protestanten, volgens Kaiser niet op het Oude Loo thuis. Bep Pierson vond het incident eveneens onaangenaam, ‘ook al omdat de recherche eigenlijk nooit met steekhoudende bezwaren heeft kunnen komen’.⁷⁷ Volgens Kaiser moesten de gastenlijsten voortaan grondiger worden gecontroleerd.

Maar daarna ging het nog wel eens mis. In het voorjaar van 1956 trok de BVD opnieuw aan de bel. Tegen de komst van enkele leden van het West-Duitse comité ‘Freunde der Stätte der Begegnung’ werd bezwaar gemaakt ‘wegens hun houding en gedrag tijdens de oorlog’.⁷⁸ Opnieuw sprak Kaiser degene aan die de mannen in kwestie had voorgedragen. Die had Het Oude Loo geen dienst bewezen.⁷⁹

Ook niet alle sprekers bleken even smetteloos. Pas na de conferentie van mei 1953 werd duidelijk dat Karlfried graaf von Dürckheim in de oorlog attaché was geweest op het Duitse gezantschap in Tokio en nazisympathieën had gekoesterd. Om onduidelijk redenen was Kaiser dit keer beduidend milder: hij rekende Dürckheim zijn vroegere opvattingen niet aan.⁸⁰ Wellicht omdat diens inleiding over het zenboeddhisme hem wel bevalen was of omdat Dürckheim was geïntroduceerd door zijn goede vriend Hans Roser.

Ondertussen kreeg de BVD niet alleen van de voorbereiders informatie over de gasten op de bijeenkomsten. Louis Einthoven en zijn dienst hadden ook hun eigen informatiekanalen. Ze werden door mensen als Metman en Van Dijk en andere informanten gewaarschuwd over verdachte zaken die betrekking hadden op het Oude Loo.⁸¹ Zo was er een anoniem verslag over J. Bloemsma uit Den Haag, die de Oude Loo-conferenties van juli 1952 en mei 1953 had bijgewoond en onder meer Kenneth Walker als inleider had aangeraden. Het werd verdacht gevonden dat Bloemsma was getrouwd met een Russische vrouw. Bovendien was hij ‘een eigenaardige stille man en kan men niet gemakkelijk “hoogte” van hem krijgen’.⁸²

Einthoven werd in een ‘Nota betreffende *Bezoekers aan Het Loo*’ ook gewezen op een ander verontrustend feit. Naar aanleiding van de watersnoodramp van 1953 had het ANP een radiobericht uitgezonden dat naar de informant vermoedde, was ingestoken door Walraven van Heeckeren. De koningin had daarin onder meer de hoop uitgesproken dat de verbondenheid die was ontstaan door de overweldigende binnen- en buitenlandse hulp ‘bewaard moge blijven om in dienst te worden gesteld voor de opbouw ener betere en vrije samenleving’. De gebeurtenissen zouden het ‘beginpunt voor een

verbroedering der mensheid' kunnen zijn.⁸³ Einthovens informant vreesde dat Juliana's Baarnse vriendenkring achter deze actie zat.

Ik acht de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de "Groep" van de situatie wil gebruikmaken om een nieuw "verbroederingsplan" te lanceren. Overigens zijn de woorden uit de toespraak van H.M. over het "*leggen van een nieuw beginpunt voor een verbroedering der mensheid*" de letterlijke terminologie, welke Hofmans en Kaiser steeds gebruiken. Zij spreken steeds van een "nieuw beginpunt leggen" en verklaren dan dat God "een nieuwe kansgeving biedt". Ik kan niet nalaten thans te waarschuwen tegen een dergelijke opzet, waarbij de sympathie van het buitenland en de spontane hulp van de eigen landgenoten bij de grote catastrofe, die het land getroffen heeft, door de Baarnse groep zou worden geëxploiteerd voor de doorvoering van initiatieven, waarvan het doel en de herkomst duister en in elk geval gevaarlijk is.⁸⁴

Op die manier werd dus het gevaar van de groep rond Juliana verder in kaart gebracht, al is het niet duidelijk wat de BVD met dit soort informatie deed – behalve dan dat Einthoven in nauw contact stond met Drees en Beel, die dan ook bovenstaande (en wellicht nog meer complotachtige) informatie zullen hebben doorgekregen, wat de reputatie van het Oude Loo geen goed zal hebben gedaan.